

Perhevapaajärjestelmät selittänevät Suomen ja Ruotsin eroja isien vapaiden käytössä

Isien perhevapaiden käyttö vaihtelee paljon maasta toiseen. Esimerkiksi vuonna 2017 Suomessa isät käyttivät 10 ja Ruotsissa 28 % vanhempainpäivärahojen päivistä. Syitä eri maiden välisiin vaihteluihin on tutkittu vähän, mikä johtunee osittain siitä, että aihetta on vaikea tutkia. Tuoreeltaan Journal of European Social Policy -lehdessä julkaistussa tutkimuksessamme lähestyimme asiaa Suomen ja Ruotsin osalta tarkastelemalla maiden välillä muuttaneiden isien perhevapaiden käyttöä suhteessa kantaväestöjen isiin.

Suomi ja Ruotsi ovat monella tapaa samankaltaisia yhteiskuntia. Kuitenkin niiden perhevapaajärjestelmissä ja tutkimusten mukaan myös sukupuoliasenteissa on jonkin verran eroja. Isillä on Ruotsissa pidemmät kiintiöt ja joustavammat mahdollisuudet käyttää vapaata osa-aikaisesti ja lykätä käyttöä pidemmälle, jopa siihen saakka, kunnes lapsi täyttää 12 vuotta. Tutkimuksen aikaan (1999–2011) Suomen perhevapaissa ei ollut vielä varsinaista isäkiintiötä. Vuodesta 2003 lähtien Suomessa isät saivat kaksi bonusviikkoa, jos he käyttivät kaksi viikkoa vanhempien yhteisestä vanhempainrahasta. Tämä kahden viikon ehto poistui vasta vuonna 2013, jonka jälkeen isät ovat voineet käyttää isyysvapaata äidin vapaista riippumatta.

Perhevapaajärjestelmän lisäksi Suomen ja Ruotsin välillä on eroa sukupuoliasenteissa. Kyselyiden mukaan Suomessa on enemmän tyyppillisen miesansaitsijamallin kannattajia, kun Ruotsissa valtaosa kannattaa kahden tassa-arvoisen ansaitsijan mallia.

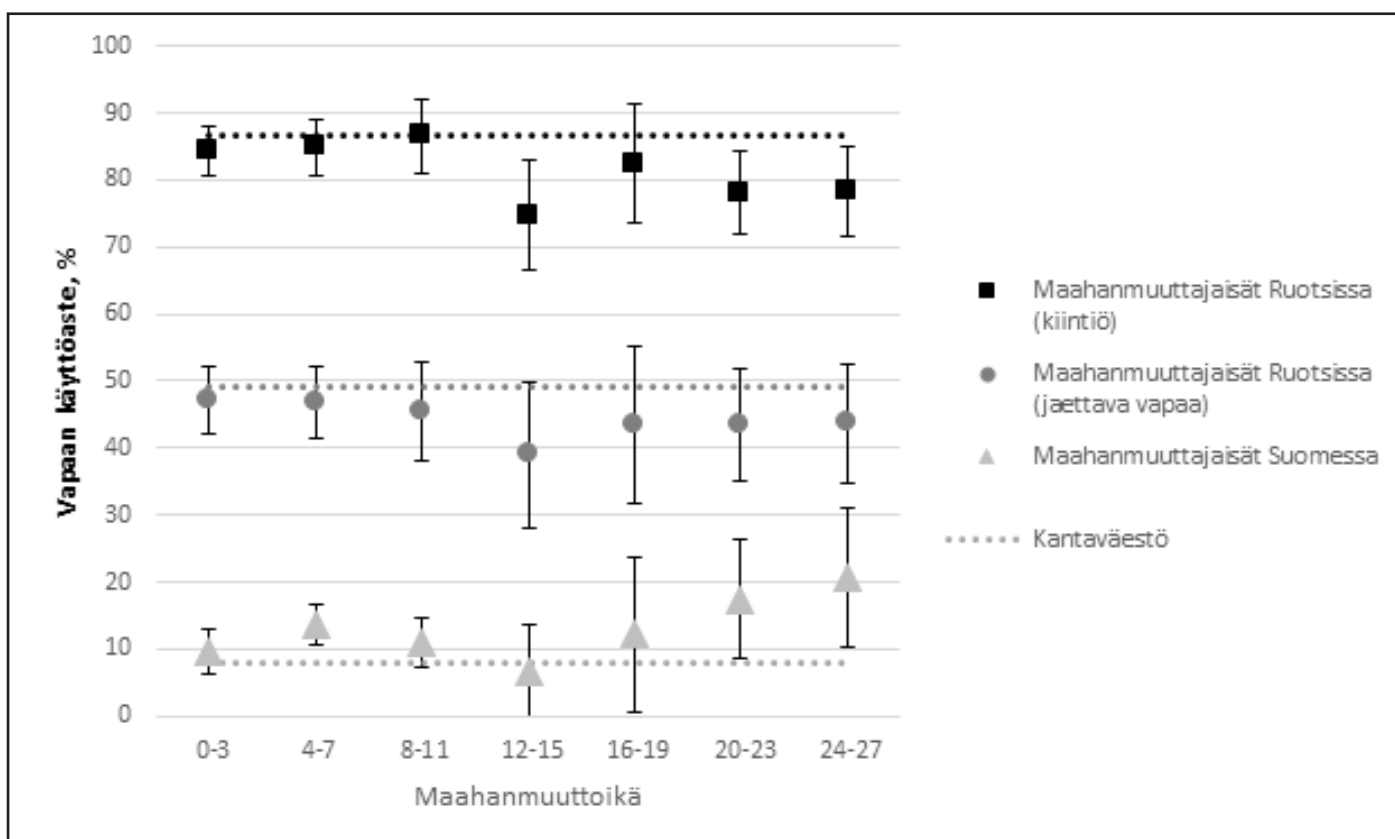
- Isien perhevapaiden käyttö vaihtelee paljon maasta toiseen, mutta syitä erojen taustalla on tutkittu vain vähän.
- Tarkastelemalla Suomen ja Ruotsin välillä muuttaneita isiä pyrimme tutkimaan, mikä rooli vanhempien sukupuolinormeilla ja toisaalta kontekstilla eli esimerkiksi perhevapaapolitiikalla on isien perhevapaiden käyttöön.
- Kontekstilla on suuri merkitys. Suomalais-taustaiset isät Ruotsissa käyttävät perhevapaita samoissa määrin kuin ruotsalais-taustaiset. Samoin ruotsalaistaustaiset isät Suomessa käyttävät perhevapaita samoissa määrin kuin suomalaistaustaiset.
- Tutkimus antaa myös jonkin verran tukea väitteelle, että erilaiset sukupuolinormit selittävät osan Suomen ja Ruotsin eroista isien perhevapaiden käytöstä.

MUUTTAJIEN PERHEVAPAIEN KÄYTTÖ SAMANKALTAISTA KUIN KANTAVÄESTÖLLÄ

Tulostemme mukaan suomalaistaustaisten isien perhevapaiden käyttö Ruotsissa muistutti hyvin paljon kantaväestön perhevapaiden käyttöä. Vastaavasti ruotsalaistaustaisten isien perhevapaiden käyttö Suomessa muistutti Suomen kantaväestön perhevapaiden käyttöä, varsinkin kun sosioekonomiset ja väestölliset taustatekijät vakioidaan.

Tulokset viittaavat siihen, että perhevapaapolitiikalla, on suuri merkitys isien perhevapaiden käytölle. Emme kuitenkaan voi sulkea pois sitä, että tulokset kertovat perhepolitiikan lisäksi muista seikoista Ruotsin olosuhteissa. Erot voivat osittain johtua myös siitä, että Ruotsin työnantajat tai kollegat suhtautuvat isien vapaiden käyttöön myönteisemmin kuin Suomen työnantajat.

Kuvio 1. Itsenäistä vanhempainvapaata käyttävien isien osuus maahanmuuttoikäen mukaan.

Huom. Mukanavainsuomalais- ja ruotsalaistaustaiset isät. Tarkastelussa on huomioitu vuosina 1999–2009 syntyneet lapset. Vakioitu isän maassaoloaika, lapsen syntymävuosi, isän ja äidin työmarkkina-asema ja äidin maahanmuuttajatausta.

MYÖS SUKUPUOLINORMIT VAIKUTTAVAT

Toiseksi päättelimme sukupuolinormien vaikutusta isien perhevapaiden käyttöön tarkastelemalla eri-ikäisinä muuttaneita isiä. Päättely nojautuu ns. sosialisatioteoriaan, jonka mukaan sukupuolinormit omaksutaan pääosin ennen myöhäisteini-ikää. Jos henkilö on elänyt tätä ennen toisessa maassa, hänen sukupuolinorminsa muistuttavat teorian mukaan enemmän lähtömaan kuin kohdemaan sukupuolinormeja.

Tulokset tukevat jonkin verran sosialisatioteorian mukaista sukupuolinormien omaksumista, mutta vaikutus isien perhevapaiden käyttöön on pienempi kuin kohdemaan kontekstilla. Kuten yllä olevasta kuvioista nähdään, isät, jotka muuttivat ennen varhaisteini-ikää (n. 12–15-vuotiaana), käyttivät perhevapaita samaan tapaan kuin kohdemaan kantaväestö. Myöhemmin muuttaneiden isien perhevapaiden käyttöasteet olivat hieman lähempänä lähtömaan isien tasoa.

Sukupuolinormien merkitystä tukee myös se, että jos puoliso on samasta lähtömaasta, muistuttaa isän perhevapaiden käyttö vielä selvemmin lähtömaan tasoa. Puolison tausta ikään kuin vahvistaa lähtömaan sukupuolinormien vaikutusta. Niissä perheissä, joissa puoliset ovat lähtöisin eri maista, isien perhevapaiden käyttö on yleensä lähtömaiden tasojen välillä.

Kaiken kaikkiaan tutkimuksemme tukee väitettä, että politiikalla on paljon väliä isien vapaiden käytölle, ja että se selittäisi suuria eroja Suomen ja Ruotsin välillä. Tutkimus tukee myös väitettä, että pieni osa eroista maiden välillä johtuu erilaisista sukupuolinormeista.

LISÄTIETOJA:

Jussi Tervola, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (etunimi.sukunimi@thl.fi)

Mussino, Tervola & Duvander: [Decomposing the determinants of fathers' parental leave use: Evidence from migration between Finland and Sweden](#). Journal of European Social Policy 2018.